

Schrek Katalin**Esterházy Pál Antal herceg és az önálló görög állam:
Az 1830–1832-es londoni konferencia egy magyar
származású osztrák követ szemszögéből¹**

Az Oszmán Birodalom integritásának megőrzése a 19. századi diplomáciatörténet fontos kérdései közé tartozott. Bár a birodalom hanyatlásának és defenzívába vonulásának folyamata már a 17. század végén elindult, a 18. században a Porta még képes volt háborús sikereket/eredményeket felmutatni. Az Oszmán Birodalom gyengeségéből és a török fennhatóság alatt élő népek függetlenedési törekvéseiből kibontakozó keleti kérdés komoly kihívás elé állította a konstantinápolyi kormányzatot. A problémahalmaz kezelésében az európai nagyhatalmak is szerepet vállaltak: eltérő időszakokban eltérő intenzitással ugyan, de a vezető államok is képviseltették magukat a balkáni és a közel-keleti térség ügyeiben. Különösképpen igaz ez az állítás a görög szabadságharc esetében (1821–1830), amelynek egyes szakaszaiban a nagyhatalmak más-más válságkezelési alternatívát alkalmaztak. A görög ügyben először a Nagy-Britannia és Oroszország közötti szövetség, majd pedig a Franciaországgal bővült koalíció létrejötte hozott változást. A nemzetközi beavatkozás és a török–görög háborúban kialakult patthelyzet pedig arra ösztönözte Nagy-Britanniát, Franciaországot és Oroszországot, hogy érdemi tárgyalásokat folytasson egy önálló görög állam létrehozásának lehetőségéről. Ezzel a céllal került összehívásra a londoni nemzetközi konferencia, amely 1830–1832 között ülésezett. A három nagyhatalom által lefolytatott tárgyalássorozat legfőbb témája immáron nem a görög önállóság megvalósításának eldöntése volt – ebben a kérdésben ugyanis a szövetségesek már konszenzusra jutottak – hanem az autonóm görög állam határvonalainak, politikai struktúrájának és az Oszmán Birodalomhoz való viszonyának meghatározása. Az új balkáni állam létrejötte nem érintette közvetlenül az 1815-ben megalapozott kontinentális szisztémát, lévén, hogy a bécsi rendezésből a Porta és a fennhatósága alatt lévő tartományok teljes mértékben kimaradtak. Mindazonáltal az európai nagyhatalmak már nem marginális kérdésként, hanem 1827 után a balkáni erőviszonyok alakításának kulcsfontosságú eseményeként kezelték a görög kérdést.

¹ Jelen tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának Támogatásával készült.

A görög állam létrejöttéről szóló 1830–1832-es tárgyalások főszereplői Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország voltak, a konszenzus megteremtésében azonban fontos szerep jutott Ausztriának, amelyet ebben az időszakban a magyar származású Esterházy Pál Antal herceg (1786–1866) képviselt Londonban. Mivel a Habsburg Monarchia a balkáni területekkel és ezáltal az Oszmán Birodalommal is közvetlen határos volt, ezért a félszigeten végbemenő változások geopolitikai szempontból relevánsak voltak számára. Ausztria londoni konferencián való érdekérvényesítő képességének megőrzése pedig kiemelt feladatnak bizonyult, amelyet a tárgyalási folyamatok időszakában Esterházy Pál Antal látott el. Tanulmányom célja, hogy betekintést nyújtson a herceg diplomáciai küldetésének egy rövid periódusába, a londoni konferencia alatt végzett munkásságának időszakába. Az osztrák követ szerepének vizsgálata egy klasszikus politikatörténeti esemény újszerű megközelítését adja, amely a hazai és a nemzetközi irodalom feldolgozatlan részét képezi. Milyen kapcsolatot ápolt Esterházy a brit és a nemzetközi politikai körökkel? Milyen befolyása volt a hercegnek a nemzetközi konferencia döntéshozatali folyamatára, az önálló görög állam feltételeinek megteremtésére? Hogyan képviselte az osztrák politikai irányvonalat? Ezen kérdések megválaszolása révén szeretnék kiegészítéseket nyújtani egy 19. századi magyar főnemes nemzetközi politikai és diplomáciai szerepvállalásához.

A téma feldolgozása primer levéltári forrásokon alapult, amelyeknek három csoportját különíthetjük el. Az első a bécsi Österreichisches Staatsarchiv, Haus, Hof- und Staatsarchiv gyűjteménye, amely Esterházy Londonból Bécsbe irányuló levelezését, valamint a Metternich kancellár által Londonba küldött helyzetjelentéseket és instrukciókat tartalmazza. Másik fontos fond csoportot az Oszmán Birodalomhoz és a keleti kérdéshez tartozó irat együttesek alkották, amelyeknek a görög ügyre vonatkozó része leginkább az 1820 éveket öleli fel, pár dokumentum azonban direkt módon kapcsolódik az általunk vizsgált 1829–1832-es időintervallumhoz. Ugyanez mondható el a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Esterházy Levéltárában fellelhető anyagról. Bár a herceg követi időszakából aránylag sok dokumentum maradt fenn, ennek jelentős része az általunk vizsgált témát tekintve irreleváns, kis számban azonban a MNL–OL anyagai között is akadnak Esterházy levelek, jelentések, amelyek a keleti kérdés problémaköréhez kapcsolhatóak.² Végül a harmadik levéltári gyűjtemény a The National Archives/Public Record Office-ban

² Ld. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (továbbiakban MNL OL) G. – XIX. század személyei levéltárak – III. Esterházy Pál herceg (1786–1866) iratai. P 136 fond. 49003. számú mikrofilmtekercs.

található, Londonban. Ez magában foglalja a közvetlenül Esterházyhoz kötődő brit dokumentumokat, mint a bécsi és a londoni kabinettel való hivatalos kapcsolattartásból származó leveleket, jelentéseket, fogalmazványokat; másrészt a görög állam létrejöttének körülményeit tárgyaló londoni konferencia anyagát, amelyek az előzetes angol–francia–orosz tervezetekbe, valamint a görög–török határrendezés ügyét vizsgáló bizottság munkájába nyújtanak betekintést. Utóbbiak áttekintésére azért is van szükség, mert Esterházy tevékenységének és a görög ügyben való osztrák szerepvállalásnak a megértéséhez szükséges az adott nemzetközi helyzet és a bécsi kormányzat Nagy-Britanniához, Franciaországhoz és az Orosz Birodalomhoz való viszonyrendszerének ismerete.

A források tekintetében mindenképpen érdemes még megemlítenünk a korabeli levelezéseket közreadó forrásköteteket, illetve emlékiratokat, amelyek szintén amelyek szintén adalékokat nyújthatnak Esterházy tevékenységének megismeréséhez. Ide sorolhatjuk forrásbázisként Metternich kancellár naplóbejegyzéseit és levelezéseit tartalmazó köteteket³, Széchenyi István naplóit⁴, valamint a Viktória királynő személyes iratait és Wellington herceg hivatalos levelezéseit közreadó forráskiadványokat.⁵ A görög kérdés és a nemzetközi helyzet alaposabb megismeréséhez pedig a *Foreign Office* által összeállított dokumentum-gyűjteményt érdemes kiemelni.⁶

Esterházy a magyar arisztokrácia prominens alakja, mindemellett vezető osztrák–magyar politikus és nemzetközileg elismert, kiválóan képzett diplomata volt, aki széles körű személyes kapcsolatrendszerrel bírt az európai elittel, különösképpen a brit, francia és orosz arisztokrátákkal, politikusokkal és államférfiakkal. Ettől függetlenül Esterházy személye a magyar történetírás perifériáján helyezkedett el. Az Esterházyval kapcsolatos eddigi szakirodalmak többnyire családtörténeti⁷, művészeti

3 *Mémoires, documents et écrits divers laissés par le prince de Metternich, chancelier de cour et d'état. Deuxième partie: L'Ère de paix (1816–1848)*. IV–V. Publ. Le Prince Richard de Metternich, Paris, 1882.

4 Széchenyi István: *Napló*. Szerk. Vizota Gyula. Bp., 1978.; Zichy Antal: *Gróf Széchenyi István Naplója. Adalék a nagy hazafi jellemrajzához*. Bp., 1884. (továbbiakban Zichy, 1884.)

5 *The Letters of Queen Victoria*. I. Ed. by Arthur Christopher Benson, London, 1908. (továbbiakban Benson, 1908.)

6 *Papers Relative to the Affairs of Greece 1826–1830*. London, 1831.

7 Esterházy János: *Az Esterházy család és oldalágainak leírása*. Bp., 1901.; *Az Esterházy család hercegi ágának levéltára*. Levéltári leltárak 2. Szerk. Bakács István, Bp., 1956.; Kempelen Béla: *Magyar nemesi családok*. III. Bp., 1912.; Idem: *Magyar főrangú családok*. Bp., 1931. (továbbiakban Kempelen, 1931.)

történeti megközelítésben⁸, valamint az 1848–1849-es szabadságharc idején betöltött szerepére összpontosítva tárgyalták a herceg munkásságát.⁹ Utóbbi esetében az első felelős magyar kormány külügyminiszteri, egészen pontosan a király személye körüli miniszteri pozícióját kell megemlítenünk, amelyben mindenképpen közrejátszott korábbi, több mint négy évtizedes külügyi tapasztalata. Esterházy nem csupán az osztrák külügy szolgálatában állt, hanem az európai diplomáciai kapcsolatok szempontjából az egyik legfontosabbnak tekinthető államban képviselte a Habsburg Monarchia érdekeit. A londoni követség ellátása komoly bizalmi tisztség volt, amely a bécsi politikai vezetéssel való jó kapcsolat mellett a külképviselet és a társadalmi reprezentáció ellátására való képességet is feltételezett. Esterházy mindkettő tekintetében magas szintű ismeretekkel rendelkezett, amelyekre a korábbi megbízásai, valamint a bécsi kongresszus alkalmával tett szert. Utóbbi különösen fontos szereppel bírt, hiszen az képezte Esterházy külügyi pályafutásának fordulópontját. Az osztrák küldöttség tagjaként a herceg 1814–1815 folyamán részt vett az európai rendezést szolgáló nagyhatalmi megbeszéléseken. A kongresszust követően pedig a brit udvar külön kérte, hogy a londoni osztrák követi posztra a herceget nevezzék ki.¹⁰ A kancellár eleget téve a kérésnek még ugyanebben az évben megbízólevelet adott Esterházy-nak, aki 1815-től egészen 1842-ig szolgált az angol fővárosban. A közel

8 Bár a művészetpártolás és az Esterházy-gyűjtemény gyarapítása elsősorban édesapja, Esterházy Miklós nevéhez fűződik, Esterházy Pál kapcsán is születtek művészettörténeti témájú tanulmányok. Ld. Szilágyi András: Egy főúri műgyűjtemény metamorfózisa a 19. században. = *Művészettörténeti értesítő*, 43/1–2. 1994. 95–99.; P. Boros Ilona: Herceg Esterházy Pál Antal (1786–1866) részére adományozott rendjelek. = *Numizmatikai közlöny*, 92–93. 1993–1994. 83–88.

9 Erre vonatkozóan ld. Urbán Aladár: Herceg Esterházy Pál a Batthyány-kormányban. = *Aetas*, 24/1. 2009. 5–19.; Idem: Herceg Esterházy Pál belépése a Batthyány-kormányba és visszahúzódása a miniszteri tevékenységtől. = *Aetas*, 24/1. 2009. 161–174.; Esterházy Pál Antal pályafutásának 1848 előtti időszakával foglalkozó tanulmányok: Hajnal István: Metternich és Esterházy. = *Századok*, 61/1–3. 1927. 2–44.; Idem: Egy magyar herceg ifjúkora Napóleon idején. = *Budapesti Szemle*, 55/597. 1927. 264–291. (továbbiakban Hajnal, 1927.); Ress Imre: Der Diplomat Paul III. Anton Esterházy (1786–1866). In. *Die Fürsten Esterházy. Magnaten, Diplomaten, Mäzene*. Hrsg. Johann Perschy, Eisenstadt, 1995. 199–212. (továbbiakban Ress, 1995.); Idem: A szent szövetségi diplomata és alkotmányos miniszter. = *Limes: Komárom megyei tudományos szemle*, 36. 1999. 29–42. (továbbiakban Ress, 1999.)

10 Esterházy kivenezését közvetlenül maga a régens herceg, a leendő IV. György kérte. *A New Biographical Dictionary of 3000 Cotemporary Public Characters, British and Foreign, of All Ranks and Professions*. I/2. Ed. by George Byrom Whittaker, London, 1825. 30.

három évtizedes szolgálat nagy időnek számított, kevés diplomata volt képes ennyi ideig ugyanazon a helyen megőrizni pozícióját. Ehhez a teljesítményhez nagymértékben hozzájárult Esterházy kötelességtudata, szakértelme és felelősségteljes politikai magatartása. Ahogyan Viktória királynő Esterházy Pál követségének végén fogalmazott I. Leopold belga uralkodóhoz intézett levelében: „(...) Nagyon sajnálom, hogy elveszítem őt, olyan szeretetre méltó és kellemes ember (...) mindemellett egyformán szeretett és mindkét itteni párttal egyformán jó viszonyban állt, amely a legnagyobb jelentőséggel bírt.”¹¹

Esterházy Pál londoni követségét megelőzően rendelkezett már külügyi tapasztalattal.¹² Az Esterházy család galánthai ágának leszármazottjaként a fiatal herceg előtt számos lehetőség állt. Kezdetben katonai pályafutást tervezett, azonban a körülmények és az éppen aktuális nemzetközi helyzet alakulása a diplomácia irányába terelte őt. A család férfi tagjai között alapvetően a katonai pálya választása dominált, azonban a herceg korábbi felmenői között is találunk diplomatát.¹³ Esterházy mindössze húsz éves korában került az osztrák külügyminisztérium kötelékébe, első kiküldetése pedig Londonba szólt. 1806-ban a bécsi kabinet őt delegálta az ottani osztrák követség titkári feladatainak ellátására.¹⁴ Az angol politikai élettel és elittel való első komolyabb ismeretsége ehhez az időszakhoz köthető. Az újabb megbízatás sem váratott sokáig magára, még ugyanebben az évben Párizsba helyezték át.¹⁵ Itt került közelebbi munkakapcsolatba Kelemens von Metternich-chel, aki szintén ugyanezen év nyarán lett Ausztria párizsi nagykövete. Mellette teljesített szolgálatot Esterházy, aki jó kollegiális viszonyt alakított ki az 1809-től már államkancellári és külügyminiszteri pozíciót viselő Metternich herceggel. Ausztria Franciaországtól elszenvedett újabb veresége és az azt követő schönbrunni békeszerződés súlyos következményekkel járt és egyben új helyzetet teremtett a bécsi kormányzat számára. Átmenetileg ugyan, de Ausztria Napóleon kényszerű szövetségeseként középhatalommá süllyedt és létének, szuverenitásának megőrzéséért kompromisszumokat kötött.

11 Queen Victoria to the King of the Belgians. Windsor Castle, 18th October 1842. In. Benson, 1908. I. 435.

12 Fiatalkori pályafutásának korszakára részletesebben ld. Hajnal, 1927.

13 A szintén Esterházy Pál Antal nevet viselő herceg (1711–1762) 1758-ban a Nápolyi Királyságban képviselte a Habsburg érdekeket. Ld. Kempelen, 1931. 82.; Ónodi Krisztina: *Egy Esterházy herceg a nápolyi Bourbon udvarban/Un principe Esterházy alla corte dei Borboni*. Bp., 2003.

14 Ress, 1995. 200.

15 Ibid.

Az osztrák külpolitika irányvonala megváltozott, ez azonban nem csupán a vesztes háború, hanem részben a külügyminisztérium új vezetőjének hatására valósult meg. Az osztrák útkeresésben a diplomáciai szolgálat szintén átszerveződött, Esterházy pedig három évre Drezdába került.¹⁶

Az újabb fordulat 1814-ben következett be, amikor az Oroszország vezetésével és Nagy-Britannia katonai, valamint anyagi támogatásával megszervezett hatodik francia-ellenes koalíció eredményesen vette fel a küzdelmet a napóleoni hadsereggel és ugyanezen év kora tavaszán a szövetséges haderők Párizs alá vonultak. Ezen időszak a katonai mellett a diplomáciai küzdelmek időszaka is volt egyben. Ekkor került sor a szövetséges nagyhatalmak chaumonti és chatilloni előtárgyalásaira.¹⁷ A konzultációkban, csakúgy, mint a hatodik koalícióban Ausztria szintén részt vett. Az állam képviselőiben Metternich tárgyalta ugyan, de Esterházy – megbízható és tapasztalt diplomataként – a kancellár mellett végig asszisztálta a tárgyalásokat, amelyek végül 1814 márciusában a későbbi Négyes Szövetség alapját képező chaumonti nagyhatalmi együttműködést eredményezték. Innen egyenes út vezet a bécsi kongresszusig, ahol Esterházy teljesítményével és személyiségével megszerezte a brit delegáció bizalmát, majd a kongresszus lezárulását követően megkapta kinevezését a londoni osztrák nagyköveti posztra. Ettől a ponttól kezdve Esterházy szerepe megváltozik, a diplomáciai képviselőben addig részfeladatokat ellátó herceg a brit–osztrák kapcsolatok formálásának, illetve fenntartásának egyik kulcsfigurája lett. Jelentései, helyzetértékelései pedig alapjaiban határozták meg a Metternich-féle külügyi vezetés Nagy-Britanniával kapcsolatos álláspontját.

Esterházy londoni tevékenységének egyik meghatározó eleme, a brit politikai és társadalmi elittel való kapcsolatrendszere volt. A herceg összeköttetéseit tekintve a rendelkezésemre álló források alapján nem tudtam teljes körű és mélyreható kontaktológiai vizsgálatot végezni, amely során a teljes brit és nemzetközi kapcsolatrendszer minden szegmense nyomon követhető lenne. Ennek egyik legfőbb oka az, hogy az Esterházyhoz kötődő eddigi kutatásom a nemzetközi ügyekben és még konkrétan a görög ügyben képviselt politikai attitűd feltárására összpontosított, ami jelzi, hogy az elvégzett forrásgyűjtés és feldolgozás során alapvetően diplomáciatörténeti forrásbázisokat alkalmaztam. Azonban ennek a kontextusnak a vizsgálata során is kirajzolódott Esterházy és a

16 Röss, 1999. 31–32.

17 Paul Schroeder: *Transformation of European Politics. 1763–1848*. Oxford, 1996. 495–509.

brit politikai körök, valamint az európai arisztokrácia közötti viszony egy része. Mindezek alapján a kapcsolati köröknek három nagyobb csoportját különítettem el: a királyi udvarhoz kötődő ismeretségeket; a brit politikai elitel való összeköttetéseket; valamint a helyi (londoni) francia és orosz képvisellel kialakított közvetlen kapcsolatokat.

Az első kategória tekintetében meghatározó momentum volt a IV. György király (1820–1830) nevéhez fűződő ún. *Cottage Coterie*. Az uralkodó által létrehozott politikai csoportosulás alapvetően kettős funkcióval bírt: egyrészt IV. György kialakította maga körül azt a szűk bizalmi réteget, amelynek tagjai az uralkodó maximális bizalmát élvezték, és akikkel a király számos politikai kérdésben diskurzust folytatott, véleményt kért és tanácsokat kapott. Másrészt ennek a „*vidéki udvarnak*” konkrét politikai célja is volt, amelynek lényege az 1822-től a Foreign Office vezetését ellátó ambiciózus George Canning politikai aktivitásának korlátozása, vagy még pontosabban fogalmazva féken tartása. Esterházy szempontjából mindenképpen nagy jelentősége van a *Cottage Coterie*-ben való részvételének, hiszen az angol uralkodó legszűkebb köréhez való tartozás egyben a herceg megbízhatóságát igazolta. A rendkívül megtisztelő tagság pedig az adott személy politikai jelentőségére és befolyására, az uralkodóval való jó kapcsolatára utalt. Ennek a körnek Esterházy és IV. György királyon kívül további öt tagja volt: Arthur Wellesley, Wellington hercege, Jules de Polignac herceg, Krisztof Andrejevics Lieven és felesége Dorothea Lieven, valamint Münster grófja.¹⁸ A csoportosulás munkájáról keveset tudni, a történeti szakirodalomban¹⁹ többnyire csupán említés szinten jelenik meg, Esterházy esetében azonban egy értékes és érdekes tájékoztató pont a londoni tevékenységének és befolyásának meghatározásában. Külön érdekesség, hogy Esterházyt a politika mellett rokoni szálak is kötötték az angol királyi udvarhoz²⁰: a herceg felesége – Mária Terézia von Thurn und Taxis – apai ágon rokonságban állt Charlotte von Mecklenburg-Sterlitz-cel, aki III. György király (1760–1820) hitveseként Anglia királynője volt 1761–1818 között.²¹

18 *The Unpublished Diary and Political Sketches of Princess Lieven, together with some of her letters*. Ed. by Harold William Vazeille Temperley, London, 1925. 61–62.

19 Harold William Vazeille Temperley: *The Foreign Policy of Canning 1822–1827. England, the Neo-Holy Alliance and the New World*. London, 1925.; Robert William Seton-Watson: *Britain in Europe, 1789–1914. A Survey of Foreign Policy*. Cambridge, 1955.; Judith Lissauer Cromwell: *Dorothea Lieven, a Russian Princess in London and Paris, 1785–1857*. Jefferson – London, 2006.; Наталия Петровна Танышина: *Княгиня Ливен. Любовь, политика, дипломатия*, Москва, 2009.

20 Hajnal, 1927. 22.

21 *The English Annual*. Ed. by The Right. Hon. Mrs. Norton 1834. 73.

A másik kategóriát a brit politikai körök alkották. A mindenkori angol kormány tagjai mellett Esterházy az ellenzéki párt képviselőivel szintén kiegyensúlyozott kapcsolatot ápolt, nem köteleződött el egyértelműen egyik vagy mások oldal mellett sem. Brit szempontból tehát Esterházy egy konformista jellem, egyúttal közvetlen és nyitott személyiség, aki pártpolitikai érdekektől függetlenül végezte munkáját. Széchenyi Istvánnak más összefüggésben elhangzott értékelése jó irányt adhat Esterházy jellemének megértéséhez, a gróf gondolatmenete Zichy Antal interpretálásában a következőképpen hangzott: *„A herceg úgy tűnik, bizonyos magaslatról tekint az eseményeket, mely őt felmenti, hogy bármelyik részen a küzdők sorába álljon.”*²² Szintén ez jellemezte őt a londoni politikai körökben, amelyet Viktória királynő fentebb idézett véleménye ugyancsak alátámaszt. Végül a harmadik kapcsolattartási kategóriába sorolhatjuk Esterházy francia és orosz államférfiakkal való összeköttetéseit. A teljesség igénye nélkül példaként hozhatjuk fel a már korábban említett Polignac herceget, aki kezdetben Franciaország londoni követeként, majd a francia külügyminisztérium vezetőjeként képviselte hazáját Londonban.²³ Hasonlóképpen említést érdemel K. A. Lieven londoni orosz követ és felesége Dorothea Lieven, Pozzo di Borgo párizsi orosz követ, valamint Charles-Maurice Talleyrand korábbi francia külügyminiszter. Később pedig az 1840–1850-es években levelezőpartnerei között találjuk az orosz diplomata Phillipe von Brünnovot és Alekszandr Mihajlovics Gorcsakov külügyminisztert.²⁴ Mindezek alapján megállapítható, hogy Esterházy átfogó nemzetközi kapcsolatrendszer alakított ki elsősorban a vezető európai nagyhatalmak angliai képviselőivel, valamint az angol politikai elittel. Ugyanakkor a kapcsolattartás és a külképviselet ellátása a politikai ügyekben való egyeztetéseken és tárgyalásokon túlmutatott. A politikai szerepvállalás mellett szükség volt Esterházy részéről egyfajta társadalmi reprezentációra, annak érdekében, hogy a követi feladatainak ellátásához szükséges formális és informális összeköttetéseket megfelelő módon építhesse ki. Bár a herceg esetében nehezen tudjuk rekonstruálni ezen kapcsolatépítés folyamatát és annak pontos színtereit, utóbbiak kö-

22 Zichy, 1884. 145.

23 Miniszteri kinevezése után Polignac azért tartózkodik továbbra is Londonban, mert időközben összehívásra került a görög ügyet tárgyaló nagyhatalmi konferencia, ahol a görögbarát hatalmak által 1827. július 6-án létrehozott koalíció tagjaként volt jelen.

24 MNL OL G. – XIX. század személyei levéltárak – III. Esterházy Pál herceg (1786–1866) iratai. P 136 fond. 49005. számú mikrofilmtekercs.

zül kettőt mindenképpen fontos kiemelni: IV. György király udvarát²⁵, valamint az Almack Társasági Klubot, amely a korabeli brit elit kedvelt gyülekező helye és a társadalmi események egyik meghatározó londoni központja volt. Összességében tehát ez a röviden felvázolt, ámde széles körű társadalmi-politikai kontextus adta meg a keretet Esterházy Pál diplomáciai munkásságának.²⁶

A nemzetközi helyzet és a londoni konferencia bemutatása előtt arra is ki kell térnünk, hogy milyen kapcsolat állt fenn Esterházy és Metternich között, a két államférfi hosszú távú együttműködését milyen közös pontok határozták meg. Korábban utaltunk arra, hogy Esterházy diplomáciai pályafutása igen korán, már az első években összekapcsolódott Metternich munkásságával. Metternich és Esterházy között feltételezhetően bizalmi kapcsolat állt fenn, amit mi sem fejez ki jobban, mint hogy a kancellár Ausztria egyik legbefolyásosabb szövetséges partneréhez delegálta Esterházyt követként. A megbízhatóság és a lojalitás mellett az együttműködés közös alapja továbbá a politikai gondolkodásmód hasonlósága. Esterházy Pál egy hagyományosan konzervatív és Habsburg párti arisztokrata család leszármazottjaként ugyanezen értékek képviselője volt, ez a momentum pedig segítette a herceget a Metternich-chel, valamint a bécsi kormányzati körökkel való kapcsolatának kiépítésében. A Habsburg udvarhoz való hűség a társadalmi-politikai összeköttetések és a hivatali ranglétrán való előmenetelnek elengedhetetlen részét képezte. Esterházy elveiben és politikai szemléletében tehát Metternich-chel hasonló nézeteket vallott. Azért említünk csak hasonlóságot, mert könnyelműség lenne Esterházyt egyszerűen konzervatív, Habsburg párti politikusnak tekinteni. A herceg gondolkodásmódja ennél árnyaltabb, mivel rugalmasabb és nyitottabb világszemlélettel bírt az európai status quo megváltozását eredményező nemzetközi ügyek kezelésében, mint az osztrák külügyeket irányító Metternich.²⁷ Erre szolgálhat példaként a görög, később pedig a belga kérdés.²⁸ A herceg politikai szemléletéről azonban egyelőre kevés információval rendelkezünk, annak alaposabb megismerésére és elemzésére további kutató munka adhat lehetőséget.

A londoni követség általános háttérének áttekintését követően a herceg konkrét politikai magatartásának és a görög ügyben való szerepvállalásának aspektusaira kell figyelmet fordítani. A vizsgált időintervallum

25 Egészen pontosan az uralkodó magán rezidenciája, a Windsor palota.

26 A társadalmi-politikai kapcsolatrendszer vizsgálata újabb kutatásoknak nyithat teret.

27 Hajnal, 1927. 24.; Ress, 1999. 34.

28 Ibid.

az önálló görög állam létrehozásáról szóló londoni konferencia éveit öleli fel (1830–1832). Azonban a tárgyalás során kitekintünk az 1829-es évre is, mivel az előtárgyalások érdemi része már ekkor megkezdődött és mert az 1828–1829-es orosz–török háború, valamint annak konzekvenciái érdemben befolyásolták a hármás (angol–orosz–francia) szövetség partnereinek konzultációit, valamint a görög ügyben való megállapodás feltételeit. A Porta Oroszországtól elszenvedett háborús vereségét követően engedni kényszerült a nagyhatalmi (elsősorban orosz) nyomásnak és megszűntette a görögök elleni katonai fellépést. A háborús állapotok felszámolása jóllehet még csak a béke megteremtésének első lépése volt. Az érintett nagyhatalmak között hosszú és bonyolult egyeztetés indult meg, amelynek hivatalos kereteit a Londonba összehívott konferencia adta meg. A nemzetközi szinten lebonyolított rendezési folyamat hasonló jelleget öltött, mint az 1815–1822 közötti időszak nemzetközi ügyeinek megoldására törekvő kongresszusok, azzal a különbséggel, hogy a görög–török konfliktus lezárását az abban részt vevő és ezáltal közvetlenül érintett államok vállalták magukra, így a konzultáció és a döntéshozatal lehetősége nem volt az európai koncert minden tagjára kiterjesztve. Azt is hangsúlyozni kell, hogy a kongresszusi szisztéma ekkora már nem létezett, az 1820-es évek forradalmi hullámának lezárulását követően ugyanis sem igény, sem lehetőség nem mutatkozott a korábbiakhoz hasonló nemzetközi konszenzusteremtésre. Mégis az 1830-as konferencia és a kongresszusok között párhuzamot lehet vonni abban az értelemben, hogy 1822 óta ez volt az első olyan alkalom, amikor egy politikai szövetségben társult hatalmak nemzetközi fórumot nyitnak egy konfliktus megoldása érdekében.²⁹

Bár a londoni konferencia 1830 év elején ült össze, korábban már voltak előzményei: az 1828-ban és 1829-ben megrendezett két porosi konferencia. Utóbbiak a görög ügyben szövetséges három nagyhatalom – Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország – követeinek előzetes konzultációi voltak és az adott kormányzatok egyéni álláspontjainak felmérésére szolgáltak.³⁰ Egyben a londoni konferencia előképeként tekinthetjük őket, mivel a görög állam/vagy tartomány (ekkor még nem eldöntött tény)

29 Orosz részről erre már korábban is volt kísérlet szintén a görög ügy kezelése érdekében, 1824-ben. Ez a kezdeményezés azonban ekkor eredménytelenül zárult.

30 A két porosi konferenciáról részletesebben ld. Charles William Crawley: *The Question of the Greek Independence. A Study of British Policy in the Near East, 1821–1833*. Cambridge, 1930. 142–154. (továbbiakban Crawley, 1930.); David C. Fleming: *John Capodistrias and the Conference of London*. Thessaloniki, 1970. 48–66. (továbbiakban Fleming, 1970.)

jövőbeli határainak kérdése már ekkor napirendre került; illetve itt szintén az 1827. júliusában koalícióra lépő nagyhatalmak voltak jelen. Nem volt ez másképpen 1830-ban sem. A londoni, a párizsi és a szentpétervári kabinet egyet értett a tekintetben, hogy a görög–török helyzet rendezésében a konfliktusba diplomáciai és fegyveres úton beavatkozó államok hozzanak döntést. Ezen logika mentén az 1830-ban kezdődő tárgyalásokon úgyszintén a trilaterális szövetség tagjai vettek részt, Poroszország és Ausztria pedig nem kapott meghívót a konferenciára.

A bécsi külügyi vezetés ettől függetlenül azonban kiemelten kezelte a görög kérdést, mivel a balkáni erőviszonyok megváltozása komolyan érintette Ausztria geopolitikai érdekeit és az sem volt mindegy számára, hogy mennyire jól informált az angol–francia–orosz koncepciókat illetően. Az információszerzés fő forrásai – ahogyan az a londoni konferenciát megelőző időszakban is jellemző – a nagyköveti jelentések voltak. Esterházyra hárult tehát a feladat, hogy a külügyi konferencia előtt, alatt és után felmerülő legfontosabb érvekkel, véleményekkel és eseményekkel napra kész legyen. A herceg eleget tett a bécsi kabinet ezen elvárásnak, jelentéseiben domináns szerepet kaptak a görög ügyről szóló egyeztetések, amelyeknek fejleményeiről napi szinten tudósított. Információszerzésében eleve meghatározó volt a többi nagyhatalom delegáltjával való rendszeres kapcsolattartás. Ugyanakkor, ami talán még lényegesebb volt, az aktuális brit kormányzattal való szoros összeköttetés. 1828-tól kezdve a Foreign Office-on belül fontossá vált az osztrákbarát irányvonal erősítése, a korábbi Canning-féle orosz-orientált politika ellenében. Lord Aberdeen, majd Lord Palmerston külügyminiszteri kinevezése is ezt a tendenciát erősítette meg. A brit kormány folyamatosan egyeztetett Esterházyval és ez által az osztrák kabinettel a háromhatalmi együttműködés aktív időszakában.

Részben erre a speciális helyzetre, valamint a Nagy-Britannia és Ausztria közötti szoros viszonyra világított rá Lord Palmerston egyik naplóbejegyzésében, amely Dorothea Lieven és Esterházy Pál közötti találkozás emlékét örökítette meg. A leírás szerint az osztrák követ a Lieven hercegnővel való rövid beszélgetés alkalmával a következőképpen fogalmazott: „*Nos, kedvesem, mindenki várjon a sorára, megvolt a maguk minisztere, most meg van a magamé.*”³¹ A jelenet – bár nem tudhatjuk biztosan, hogy ebben a formában zajlott-e le – mindenképpen jelzi a brit–osztrák és a brit–orosz kapcsolatokban ekkor végbe menő változásokat,

31 Idézet: Sunday, 8 June 1828. In: *The Life of Henry John Temple, Viscount Palmerston with Selection from His Diaries and Correspondence*. I. Ed. by Henry Lytton Bulwer, Liepzig, 1871. 259–260.

amelyek részben magyarázattal szolgálhatnak a st.-jamesi kabinet és a londoni osztrák követ között zajló konzultációk jelentőségére. Ahogyan fentebb említettük 1828-ban az angol kormányváltás nem csupán a belpolitikában, hanem a külügyi direktívában is változást hozott. A korábbi évekre jellemző angol–orosz együttműködés háttérbe szorult és az új konzervatív vezetés egyértelműen az osztrák barát külpolitika irányába tolódott el, háttérbe szorítva ez által a szentpétervári kormányzattal való kooperációt. Ez a brit külpolitikai váltás pedig egybe esett Esterházy követségének általunk vizsgált időszakával, ami még inkább aktualitást ad a londoni konferencia tanulmányozásának. Az osztrák követ ugyanis ebben a periódusban a politizálás új – számára igencsak kedvező – feltételeihez igazodott, amelyek egyúttal Ausztria érdekérvényesítő képességének biztosítottak teret. Az osztrák követ helyzetének speciális voltát pedig éppen az adta, hogy a nagyköveti státusza és összeköttetései révén a görög konferencia minden részletével tisztában volt, annak ellenére, hogy a londoni tárgyalássorozatnak ő maga nem volt szerves résztvevője. Esterházy tehát a konferencia hatáskörén kívülálló személy, ugyanakkor a háttér konzultációk állandó tagja, ami különösen fontos volt az 1829 utáni időszakban.

Az orosz–török háború, illetve az azt lezáró drinápolyi béke ugyanis új helyzetet teremtett a görög ügyben és az Oszmán Birodalomnak Oroszországgal való kapcsolatában. Ahogyan Metternich Esterházyhoz intézett levelében utalt rá: „*Közeledünk a keleti kérdés végső kimeneteléhez (...)*”³² Bár a sarkalatos megfogalmazás némileg túlzónak hathat, tény, hogy az 1829-es események tükrében a kortársak joggal érezhették úgy, hogy a Porta és a Balkán politikai viszonyaiban komolyabb változás következik be, amely akár az oszmán államalakulat létét fenyegetheti.³³ Az egyezmény, amely a kancellár kissé cinikus szóhasználatával élve

32 No. 1. M. Le Prince Esterhazy à Londres. Linz, le 21 septembre 1829. In. Österreichische Staatsarchive, Haus, Hof-, und Staatsarchiv. Diplomatie und Außenpolitik vor 1848. Staatenabteilungen/Außerdeutsche Staaten/ Großbritannien (England) – Diplomatischen Korrespondenz (Továbbiakban: HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK.) K188. Weisungen an Esterhazy (1829.07.–1829.12.).

33 Lord Aberdeen például arról számolt be 1829 júliusában miniszterelnökének, hogy mennyire felkavarta a Lieven házaspárral való legutóbbi beszélgetése, amelyben a londoni orosz követ és felesége arról értekezett, hogy véleményük szerint van realitása annak, hogy az orosz csapatok valóban elérik Konstantinápolyt. Ld. The Earl of Aberdeen to Field Marshall the Duke of Wellington. Foreign Office, 28th July 1829. In. *Despatches, Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur, The Duke of Wellington*. VI. Ed. by The Duke of Wellington, London, 1877. (továbbiakban Wellington, 1877.) 54.

„(...) a két birodalom közötti béke és jó barátság okirata (...)”³⁴ egy olyan szerződés, amely „*totalis változást eredményez kölcsönös pozícióikban és mindent egybevéve az Európával való kapcsolataikban.*”³⁵ A londoni osztrák követnek szánt 1829. szeptember 21-i instrukciójában Metternich értékelte a kialakult helyzetet és arra törekedett, hogy meghatározza Ausztria helyét az orosz–török háború utáni viszonyok között. Mindezek alapján Esterházyra az a feladat hárult egyrésztől, hogy tolmácsolja a bécsi álláspontot Lord Aberdeen felé és jelezze, hogy a megváltozott körülmények közepette Anglia és Ausztria elvei, érdekei egyazon irányba mutatnak. Másésztől pedig, hogy megerősítse az angol–osztrák együttműködést, hiszen a közös cél az Oszmán Birodalom egységének megőrzése. Ez pedig közös kiindulási pontot jelent a két állam szorosabb együttműködésében, hiszen a brit kabinet politikája összhangban áll az osztrák érdekekkel. Ezt Esterházy Bécsbe küldött levelei is alátámasztják, amelyek számos alkalommal tesznek említést az Oszmán Birodalom fenntartásának brit igényéről.³⁶ A st.-james-i kabinetben belül, csakúgy, mint a bécsi politikai körökben szintén komoly dilemmát okozott Oroszország balkáni befolyásának megerősödése a kelet-balkáni térségben (lásd Dunai Fejedelemségek) és az Oszmán Birodalomban egyaránt.³⁷ Lord Aberdeen és Wellington levelezéséből pedig körvonalazódott, hogy Esterházy már augusztusban, az orosz–török háború lezárása előtt próbált tárgyalásokat folytatni Anglia és Ausztria keleti kérdéssel kapcsolatos szemléletét illetően, de a herceg igyekezete ellenére ekkor még nem tudott érdemi diskurzust folytatni, mivel a Foreign Office vezetője és a miniszterelnök ekkor még elhárította a kezdeményezést, egészen addig, amíg nem tudnak konkrétumokat a kialakult válsághelyzetet illetően.³⁸

34 No. 1. M. Le Prince Esterhazy à Londres. Linz, le 21 septembre 1829. In. HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K188. Weisungen an Esterhazy (1829.07.–1829.12.).

35 Ibid.

36 No. 43. Prince Esterházy. Entretien avec Lord Aberdeen (...) relatif à la conservation de l’Empire Ottoman; la Création d’un État grec (...). Londres, le 13 novembre 1829. In. HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K186. Berichte Neumann, Esterhazy (1829.08.–1829.12.).

37 No. 42. Prince Esterházy. (...) entretien avec le Duc de Wellington (...) par le Cabinet du St. James à l’égard des stipulations du traité d’Adrianople et de sur conséquences. Londres, le 2 novembre 1829. In. Ibid.; No. 46. Prince Esterházy. Impression fâcheuse produite à St. Pétersbourg par les réflexions du Cabinet Brit(annique): sur le traité d’Adrianople. Londres, le 26 décembre 1829. In. Ibid.

38 The Earl of Aberdeen to Field Marshal the Duke of Wellington. Foreign Office, 25th August 1829. In. Wellington, 1877. 107.; To the Earl of Aberdeen. Walmer Castle,

Mindenesetre nem meglepő, hogy Esterházy 1829-ben Bécsbe küldött jelentései többségében ezt a kérdéskört járják körbe.³⁹

A brit–osztrák együttműködés összességében tehát mindkét állam kölcsönös érdeke volt, ennél fogva Esterházyt – és általa képviselve Ausztriát – a brit fél a londoni konferencia alatt teljes értékű és fontos tárgyalópartnernek tekintette. Sőt, ekkor még inkább felértékelődött Ausztriának, mint a hármas koalíción kívülálló nagyhatalomnak a szerepe, mivel a brit–francia–orosz szövetségben belül szükségessé vált az orosz és a francia politikai ambíciók ellensúlyozása. Ezt pedig a Foreign Office egy külső félre támaszkodva tudta megoldani. Esterházy tehát azon felül, hogy külső szemlélője és megfigyelője volt az eseményeknek, alapvetően egy bizalmi pozíciót foglalt el. Helyzetét legjobban Lord Aberdeen egyik levél részletével érzékeltethetjük, amely a görög rendezés kapcsán felmerült számos vitás pont egyikével, a jövőbeli uralkodó személyének kérdésével foglalkozott. Ebben az angol külügyminiszter azt a rövid megjegyzést intézte Wellingtonhoz, miszerint az orosz követekkel K. A. Lievennel és A. J. Matuszevicz-cel való aznapi konzultációját követően bizalmasan tájékoztatta Esterházyt az ügy állásáról.⁴⁰ Feltehetően ez az eljárás mód a konferencia időszaka alatt minden fontosabb kérdés kapcsán érvényben volt.

Az Aberdeen–Wellington–Esterházy megbeszélések révén a Foreign Office tiszta képet kapott a metternichi külpolitika aktuális jellegéről és a bécsi vezetés szintén átlátta a st.-jamesi kabinet stratégiáját, ott pedig ahol lehetséges volt, összehangolt álláspontot alakítottak ki. A görög uralkodó-jelöltek esetében ez a metódus figyelhető meg. Angol részről rendre olyan személyekre tettek javaslatot, akik vagy kötődtek valamilyen formában az osztrák udvarhoz, vagy Bécsnek nem volt kifogása ellene. A fent említett Aberdeen–Esterházy egyeztetéseket már csak ez a tény is indokoltá tette. Számos alternatíva jött szóba 1829-től kezdve, de az egyik legesélyesebb jelölt a Hessenből származó Fülöp herceg volt, aki osztrák katonai kötelékben szolgált; illetve egy másik jelölt a Habsburg-Lotaringiai ház Este-Modenai ágából származó Maximillan herceg.⁴¹ Az osztrák-párti jelölteket azonban a francia külügy rendre

26th August 1829. In. Ibid. 108.

39 HHStA-DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K185. Berichte Neumann, Esterházy (1829.01.–1829.07.).

40 The Earl of Aberdeen to Field Marshall the Duke of Wellington. Foreign Office, 20th October 1829. In. Wellington, 1877. 249.

41 Crawley, 1930. 176. A jelöltek sorát bővítette még a bajor uralkodói dinasztiahoz kötődő Károly herceg, Orániai Frigyes, Szász-Coburg János és a szintén Szász-Coburg

megvétózta, bár orosz és angol részről egyaránt elfogadható lehetőségként tekintettek rájuk.⁴² Hesseni Fülöp után a legesélyesebb és egyben a legtöbb dilemma alapját képező jelölt a Szász-Coburg családból származó Leopold herceg, akinek személye azért volt megosztó a szövetségesek számára, mivel Franciaország és Oroszország az angol kormány emberének tartotta őt, és úgy vélték a határkérdést követően most ismét a brit álláspont kerekedhet felül a döntéshozatalban. Ezen ponton érdemes kitérnünk a dinasztikus kapcsolatok egy érdekes szegmensére. Leopold azért számított az angolok emberének, mert közvetlen kapcsolatban állt a Hannover-házzal, mivel Charlotte hercegnővel való házassága révén a jövőbeli Viktória királynő nagybátyja volt.⁴³ Végül a hosszas egyeztetések és a Leopold által a szövetségesek irányában állított feltételek teljesíthetlensége miatt a herceg visszalépett a jelöltségtől.⁴⁴

A hosszadalmas diplomáciai affér Esterházy jelentéseiben hangsúlyos szerepet kapott, a görög kérdés kapcsán azonban kronológiailag ez az utolsó olyan ügy, amiben az osztrák követ közvetett módon részt vett, és amiről a Bécsbe küldött tájékoztatásaiban részletesen beszámolt. Csakúgy, mint a Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország közötti vitás pontokról, amelyek a hármasszövetség érdemi munkájának gátjait képezték. A legfőbb problémát a koalíció tagjai közötti érdekellentétek alkották, amelyek alapvetően a kooperáció létrejöttét megelőzően is léteztek, de a görög–török konfliktus megoldása érdekében a szerződő felek azokon átmenetileg felülkerekedtek.⁴⁵ A Balkán térség, sőt mind inkább az Oszmán Birodalom fölötti politikai befolyásszerzés azonban idővel uralni kezdte a brit–francia–orosz partnerek közötti diskurzust. Esterházy pedig rendszeresen adott hírt ezen problémák diplomáciai szinten történő megnyilvánulásairól.⁴⁶ Példaként említhetjük Kréta szigetének orosz

Leopold. Ld. Ibid. 175–176.

42 Ibid.

43 Ibid. 176.

44 Fleming, 1970. 136–138.

45 A görög ügyben együttműködő felek politikai érdekeiben mindvégig komoly ellentétek húzódtak. Nagy-Britannia elsősorban a Mediterrán térségben való tengeri fölényének megőrzésére és Oroszország balkáni befolyásának korlátozására törekedett; míg Szentpétervár a balkáni régióban való politikai térnyerését, Franciaország pedig az 1815-ös határainak módosítását szerette volna elérni a görög ügyben való együttműködésért cserébe. Nem meglepő tehát, hogy a három hatalom közös fellépése inkább tekinthető kényszerű, átmeneti együttműködésnek, mintsem egy stabil államközi szövetségnek.

46 No. 1. Entretien avec Lord Aberdeen relativement aux armements en cours de la partie des Grecs et les complications qui en résultent. Londres, le 8 janvier 1829. In.

flotta által történő blokádnak alá vételét és az erre adott brit–francia válaszközléseket.⁴⁷ Az eset azért érdekes, mert Esterházy beszámolóján keresztül nem csupán az orosz–török háború részleteiről informálódhatunk, hanem képet kaphatunk a brit–francia–orosz hármasszövetség működésének nehézségeiről és a szövetségeseinek az egymással szembeni meglévő ellenérzéseiről. Az Oszmán Birodalom és Oroszország háborúja a brit és a francia kormányzat figyelmét ráirányított közös szövetségeseik balkáni ambícióinak veszélyeire. Az orosz terjeszkedés miatti aggodalom azonban mégis inkább Nagy-Britanniára volt jellemző, mert gazdasági érdekeltségeit és a Földközi-tenger keleti medencéje fölötti tengeri ellenőrzési jogát, illetve kiváltságát nem kívánta elveszíteni. Részen az ez irányú nyugtalanság fejeződött ki Lord Aberdeen reakciójában, amelyet Esterházy 1829. május 8-i jelentésében örökített meg.⁴⁸ A herceg beszámolója alapján a brit külügyminiszter az eseményekről való részletes tájékoztatást követelt a londoni orosz követ Lieven hercegtől, egyben tiltakozását fejezte ki az események miatt.⁴⁹ Bár Aberdeen nem kérdőjelezte meg Oroszország jogát arra, hogy a július 6-i egyezményben foglaltak szerint cselekedjen, az orosz flotta fellépését mindenképpen túlzásnak tartotta és javaslatot tett a fenti egyezmény rendelkezéseinek módosítására.⁵⁰ A herceg széles körű tájékozottságát jelzi az a tény, hogy Esterházy nem csupán a brit diplomácia alakulását kísérte figyelemmel, hanem egyaránt jól tájékozott volt a többi nagyhatalom saját ügyeit illetően. Közvetlen viszonyt ápolt a többi európai nagyhatalom Londonban állomásozó követeivel, sőt több esetben részletekbe menő számadást tett például az orosz követ által a brit kormányzat felé közvetített információkról. Ennek személtetésére kiváló példa Lieven herceg tájékoztatása, amelyet a

HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K185. Berichte Neumann, Esterhazy (1829.01.–1829.07.); No. 31. Prince Esterhazy. Entretien avec Lord Aberdeen sur la crise actuelle dans les affaires de l’Orient. Londres, 31 août 1829. In. HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K186. Berichte Neumann, Esterhazy (1829.08.–1829.12.).

47 No. 18. Prince Esterházy. Concernant le blocus de l’île Candie par la flotte Russie. Londres, le 8 mai 1829. In. HHStA–DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K185. Berichte Neumann, Esterhazy (1829.01.–1829.07.); No. 19. Prince Esterházy. Accuse la réception des dépêches du 30 avril et transmet un extrait du protocole du 8 mai relatif au blocus de l’île de Candie et à l’extension de l’exercice de l’escadre russe. Londres, le 15 mai 1829. In. Ibid.

48 Prince Esterházy. Concernant le blocus de l’île de Candie par la flotte Russie. Londres, le 8 mai 1829. In. Ibid. No. 18.

49 Ibid.

50 Ibid.

brit kabinet előtt prezentált. Ez Hans Karl von Diebitsch tábornok és az oszmán Nagyvezír közötti egyeztetéseket ismertette a kulevicsai csatát követően. Esterházy annak teljes tartalmáról tájékoztatva volt és továbbította azt Bécsbe.⁵¹

Esterházy jelentéseiben szintén meghatározó elemnek tekinthető a görög határkérdés problémaköre, amely esetében a herceg elsősorban a brit álláspontra fókuszált. A területi ügyek vonatkozásában a herceg azt a javaslatot emelte ki a brit kormányzat részéről, miszerint a létrejövő állam annyi területtel rendelkezzen majd, amennyit a Portával szembeni fegyveres konfliktus során saját fennhatósága alá tudott vonni. Ezzel gyakorlatilag a Foreign Office egy semleges álláspontot próbált képviselni, amellyel támogatja ugyan az önálló görög állam létrejöttét, de nem enged, hogy emiatt a konstantinápolyi kormányzatnak komolyabb területi veszteségeket kelljen elszenvednie – különösképpen a vereséggel zárult orosz–török háborút követően. Végeredményben a görög állam határvonala az Aspropotamos–Zeitouni vonalon lett meghúzva.⁵²

A londoni konferencia még két évig elhúzódott, de a görög kérdés érdemi pontjait igen hamar, már 1830 tavaszára sikerült tisztázni a nagyhatalmaknak. A konferencia ennek ellenére tovább ülésezett a keleti kérdés ügyében és az azzal párhuzamosan zajló más európai problémák megoldása érdekében. Az osztrák diplomácia számára oly fontos balkáni kérdés átmenetileg azonban nyugvó pontra került. Az új görög állam működésének kereteit az 1830. február 3-i protokoll tartalmazta.⁵³ Kisebb dilemmák még akadtak a görög–török kapcsolatokat illetően, a Porta majd évekkel később volt hajlandó hivatalos elismerni a Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország gyámsága alatt létrejött Görög Királysá-

51 Prince Esterházy. Communication d'une dépêche du Prince Lieven au Cabinet Anglais, sur la correspondance du Diebitsch avec le Grand-Vizir. Londres, le 25 juillet 1829. In. HHStA-DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K185. Berichte Neumann, Esterhazy (1829.01.–1829.07.). No. 28.

52 Fleming, 1970. 107.; A határbizottsági munkálatokhoz tartozó jelentésekre vonatkozóan ld. TNA/PRO/FO 97/232 – Foreign Office and predecessors: Political and Other Departments: Supplements to General Correspondence before 1906. (továbbiakban FOP) Boundary Commission. 1832–1833.

53 No. 23. Protocol of the Conference held at the Foreign Office, on the 3rd of February 1830. In. *Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences held at London*. London, 1830. 307–309. A görög rendezést rögzítő protokoll illetve annak korábbi változatai, vázlatai elérhetőek: TNA/PRO/FO 97/231 – FOP Greece. Protocols of Conferences in London. 1830–1832.; Illetve további kiegészítő jegyzőkönyvek elérhetőek az Esterházy anyagban: TNA/PRO/FO 97/234 – FOP Austria. Communications from Prince Esterházy. Protocols of Conferences in London. 1833–1837.

got⁵⁴, a hármas szövetség tagjai azonban alapvetően elégedettek voltak az elért eredményekkel.

A konferencia mellett asszisztáló Esterházy Pál figyelme szintén más területekre összpontosult. Jól nyomon követhető mindez diplomáciai jelentéseiben, amelyekben 1830-tól kezdve fokozatosan az európai események: az 1830-es évek forradalmi veszik át a főszerepet.⁵⁵ Ezzel egyúttal azt is érzékelhetjük a herceg írásaiban, hogy az európai diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok kontextusába hol helyezkedett el pontosan a keleti kérdés: az 1830-as évek forradalmi hullámai, a belga önrendelkezés ügye és a spanyol, valamint a portugál belviszályok mind elsőrendű problémaként jelentkeztek a nyugat-európai hatalmak diplomáciájában, egyszersmind elterelték a figyelmet a még mindig aktuális és mindig megoldatlan keleti kérdéstről. Ennek a folyamatnak kiváló példázata Honoré Daumier kortárs francia grafikus londoni konferenciáról készített képe/karikatúrája, amely a belga és a holland ügyben tanácskozó öt európai nagyhatalmat ábrázolja, miközben reflektál az éppen zajló lengyel felkelés eseményeire. A görög ügyre való utalás azonban a képen már egyáltalán nem található.⁵⁶

Esterházy herceg londoni konferencián való szerepvállalását nehéz megragadni. Legtöbbször informális egyeztetések részt vevője és a hivatalos diplomáciai tárgyalások háttérszereplője. Külön érdeme, hogy speciális helyzetében, konferencián kívüli résztvevőként, képes volt érvényre juttatni az osztrák kormány görög ügyben képviselt álláspontjának fontosabb elemeit, mindazonáltal komoly támasza volt a brit kormánynak, amely igényelte Esterházy (és ez által Ausztria) közreműködését a brit–francia–oroszl koalíció belüli érdekérvényesítő képességének megőrzéséhez. Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy az Esterházyra szabott háttér szerep a görög ügyet tárgyaló háromhatalmi konferencia tekintetben volt érvényes. Esterházy ettől az időszaktól eltekintve (illetve valójában ekkor is) a nemzetközi politikai közeg angol színtereinek állandó és meghatározó alakja. A londoni konferencián kialakult sajátos körülményeket pedig az osztrák külügyi vezetésnek a görög ügytől való

54 Ormos Mária – Majoros István: Európa a nemzetközi küzdőtéren. Bp., 2003. 52.

55 HHStA-DA vor 1848/S/AS. Großbritannien – DK. K 189–190. Berichte Neumann, Esterhazy (1830.01.–1830.07.), K 193–195. Berichte (Esterhazy, Wessenberg) (1831.01.–1831.12.), K 196. Berichte (Esterhazy, Neumann) (1832.01.–1832.05.).

56 *Conférence de Londres*. Online: H. Daumier. His life and work, http://www.daumier.org/fileadmin/daumier_caricatures/exhibitions/ANIMALS/html/0.htm – 2017. június.

látszólagos távol maradása és brit–francia–oroszlövetségéből való kimaradása eredményezte.

A herceg ez idő tájt végzett diplomáciai tevékenysége során sikeresen és következetesen képviselte a Metternich által kijelölt bécsi külpolitikai irányelveket és a Nagy-Britanniával való kapcsolattartásban biztosította Ausztria számára a stabil, hosszú távú szövetséges együttműködés feltételeit. Esterházy Pál diplomáciai munkásságának szerves része volt a brit és nemzetközi politikai elittel való szoros együttműködés és a helyi társadalmi életben való aktív részvétel, amely révén képes volt megteremteni azt a formális és informális kapcsolati hálót, amely elengedhetetlen volt diplomáciai feladatainak eredményes ellátáshoz.